

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

УДК 338.43. 339.1:633.1(477)

КАЗЬМІР ВАЛЕНТИНА АНАТОЛІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ
РИНКУ ЗЕРНА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Вінниця – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому національному аграрному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник : доктор економічних наук, доцент
ЛУТКОВСЬКА Світлана Михайлівна,
Вінницький національний аграрний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи,
євроінтеграції та міжнародної діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ІЛЬЧУК Микола Максимович,
Національний університет біоресурсів та
природокористування України,
завідувач кафедри організації підприємництва та
біржової діяльності

кандидат економічних наук, доцент
БАБАН Тетяна Олександрівна,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
доцент кафедри економіки та маркетингу

Захист відбудеться “ 06 ” квітня 2021 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.854.03 Вінницького національного аграрного університету МОН України за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, ауд. 2602.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького національного аграрного університету за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3.

Автореферат розісланий « ___ » _____ 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. М. Корпанюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринок зерна, традиційно залишається основним джерелом генерування доходів сільськогосподарських товаровиробників, реалізації експортного потенціалу аграрної сфери, забезпечення продовольчої безпеки країни. В умовах жорстких викликів та загроз спровокованих пандемією COVID-19, високої невизначеності вітчизняного економічного ландшафту, проблеми функціонування ринку зерна поглибилися. Нині кардинально змінюється навіть роль самого організаційно – економічного механізму щодо успішного функціонування ринку зерна. Так, організаційно – економічний механізм функціонування ринку зерна, характеризується наявністю сформованих логістичних ланцюгів, розподільчих товарних каналів та складною побудовою інфраструктурних інституцій, що суттєво впливають на економічні відносини та інтереси усіх учасників ринку, здійснення розширеного відтворення зерновиробників. Упродовж останніх років кризові потрясіння помітно впливають на прибутковість зерновиробників, на стан ринкової кон'юнктури, композицію взаємовідносин, формування збутових каналів, розподіл доданої вартості. Вказане продукує багатогранну, багаторівневу проблему щодо визначення критеріїв та індикаторів ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, з урахуванням його специфіки та економічних, ресурсних, комунікаційних, фінансових та інформаційних можливостей і обмежень. Дані проблеми визначили актуальність, необхідність, цільову спрямованість представленого дослідження.

Глибина дослідницьких напрацювань та публікаційна активність українських вчених щодо врегулювання проблем розвитку та підвищення конкурентних переваг вітчизняного ринку зерна вагомо означені такими відомими науковцями, як: Т. Бабан, О. Бородіна, Л. Вдовенко, І. Гончарук, В. Жук, Т. Ємчик, М. Ільчук, Г. Калетнік, С. Кваша, Т. Корпанюк, Р. Логоша, С. Лутковська, В. Мазур, М. Малік, М. Месель-Веселяк, Т. Осташко, О. Польова, Н. Правдюк, П. Саблук, В. Ткачук, О. Шпикуляк та ін. Проте, внаслідок нових ринкових викликів, спровокованих пандемією COVID – 19, нестабільністю економічного простору й деформаціями ринкових відносин, означену проблему не можна вважати вирішеною, що обґрунтовує необхідність додаткових досліджень, розробки нових наукових підходів щодо визначення стратегічних напрямів удосконалення та розвитку ринку зерна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково – дослідних тем: «Розробка економічної моделі виробництва біогазу з різних видів сировини та різних потужностей біогазових етапів та установок» (номер державної реєстрації 0120U100992 12.2019 – 12.2020 рр.) та «Інформаційні ресурси формування механізму економічної безпеки підприємства для цілей управління в конкурентному середовищі» (номер державної реєстрації 0119U100043, 2019 – 2023 рр.), в межах яких умотивовано особливості, економічний зміст та напрями удосконалення інформаційної підтримки організаційно – економічною механізмом функціонування ринку зерна й методичні підходи до технології оцінювання результативності організаційно економічного механізму функціонування ринку зерна. Результати

наукових досліджень відображені у розділах наукового звіту із зазначеної теми, підготовлених дисертантом індивідуально.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є розвиток теоретико-методичного базису та обґрунтування науково – прикладних рекомендацій щодо удосконалення організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. Досягнення означеної мети зумовило вирішення наступних завдань:

- розглянути еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна;
- розкрити сутність та субсистеми організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна;
- уточнити критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна;
- оцінити сучасний стан та тенденції розвитку ринку зерна;
- здійснити діагностику субсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна та ідентифікувати результативність організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна;
- обґрунтувати напрями стратегічного розвитку ринку зерна;
- розробити наукові рекомендації щодо модернізації організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна;
- запропонувати методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Об'єктом дослідження є система економічних відносин, процесів і явищ на ринку зерна України.

Предметом дослідження є сукупність теоретико – методичних та практичних засад організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Методи дослідження. Теоретико – методологічним базисом дослідження слугували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання економічних явищ і процесів, фундаментальні положення теорії управління і загальнонаукові принципи економічної науки.

Для вирішення визначених завдань було використано метод дедукції (при побудові структури роботи в логічному взаємозв'язку і вивченні предмета загалом, єдності та взаємозалежності його складових частин), метод індукції (при формуванні загальних висновків проведеного дослідження), метод наукової абстракції, та теоретичного узагальнення – для визначення економічної сутності понять та дефініцій, діалектичний метод – для дослідження еволюції підходів, капсульний підхід з врахуванням квалітативності – для ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, метод аналізу, синтезу і експертних оцінок – для розробки методичного забезпечення оцінювання, вивченні тенденцій розвитку ринку зерна, багатовимірний факторний аналіз – для виявлення впливу окремих індикаторів на субсистеми організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна та для виявлення особливостей розробки інформаційної підтримки учасників ринку зерна, табличний, діаграмний і графічний (при оцінюванні макро – і мікро – середовища функціонування ринку зерна), варіативне моделювання для розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна з виокремленням окремих проектів,

дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів, когнітивно – евентуальний підхід – для побудувати структуро – логічної моделі організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, нечітке когнітивне моделювання FuzCogMap і з використанням засобів Fuzzy Logic Toolbox на основі MatLab – простору – для оцінки нечітких латентних впливів та зв'язків для побудови когнітивної карти.

Інформаційною базою наукового пошуку слугували нормативно-правові акти, аналітичні матеріали міжнародних організацій, інформація Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, офіційні публікації Державної служби статистики України, наукові публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, матеріали статистичної, фінансової та нефінансової звітності українських зерновиробників та зернотрейдерів, дані та оцінка незалежних експертів, результати власних досліджень і розрахунків автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методичного базису та обґрунтуванні науково – прикладних рекомендацій щодо удосконалення організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. Наукову новизну виконаного дослідження визначають такі результати:

удосконалено:

– концептуальний базис щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна на основі варіативного моделювання з виокремленням окремих проектів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо, які опираються на якісні судження різних експертів, формалізовані кількісні індикатори, варіативне прогнозування, математичне моделювання;

– науковий підхід до ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна на основі капсульного підходу з врахуванням квалітативності, специфіки ринку зерна та економічних, ресурсних, комунікаційних, фінансових і інформаційних можливостей та обмежень у певному часовому горизонті;

– теоретичне підґрунтя щодо структурно – логічної моделі організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна з використанням когнітивно-евентуального підходу, який дозволяє виявляти взаємозв'язок усіх субсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, управляти подіями, виявляти вплив різноманітних чинників, має цільову спрямованість, дає змогу здійснити декомпозиційну діагностику та використовувати форсайтні технології;

– методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна із застосуванням сучасних меседжерів, цифрових платформ, GPS –систем, 3-D друку, хмарних технологій, робототехніки, дронів, блокчейну, супутникових знімків, біосенсорів, елементів штучного інтелекту, Big Data, соціальних мереж;

набули подальшого розвитку:

– наукові положення щодо конститутивних атрибутів, особливостей та необхідних умов ефективного функціонування ринку зерна, які включають формування необхідного стабільного і сприятливого нормативно – правового поля;

формування системи державного регулювання та дієвої підтримки виробництва зерна через механізми виваженої цінової політики, розвиток агрострахування, сприятливої фіскальної, митної, кредитної, інвестиційної політики; стимулювання інноваційних технологій для вирощування зерна та насіння; удосконалення ланцюгів товарного транзиту зерна тощо;

- методичні підходи до формування організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, враховуючи його сутнісні характеристики, особливості, ключові етапи, задля посилення існуючих точок росту, нарощення конкурентних переваг та використання потенціалу і нових експортних можливостей;

- система критеріїв та індикаторів ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна яка враховує: основні бізнес – процеси, організаційні взаємодії, логістичні, комунікаційні, транспортні ланцюги та специфіку зерновиробництва та включає три групи індексів: адаптивності, зрілості, гнучкості;

- науково – прикладні рекомендації щодо розробки когнітивної карти альтернатив розвитку організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, з використанням нечіткого когнітивного моделювання FuzCogMap та засобів Fuzzy Logic Toolbox на основі MatLab – простору.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення та висновки дисертаційної роботи можуть використовуватися державними владними структурами під час підготовки проектів нормативно-правових актів щодо регулювання організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, а також зерновиробниками, переробниками, іншими учасниками ринку зерна, банками, страховими організаціями тощо.

Так, викладені пропозиції і рекомендації розглянуто, схвалено та підтримано: Департаментом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької облдержадміністрацій (довідка від 5.01.21 р. № 05 – 01– 27/38), Могилів-Подільською районною державною адміністрацією Вінницької області (довідка від 21.01.21 р. № 191/02 – 02.05), фермерським господарством «Вікторія» (довідка № 4 від 05 січня 2020 р.), приватним підприємством «Кургани» (довідка № 6 від 04 січня 2021 р.), Могилів-Подільським відділенням страхової компанії «Оранта» (довідка від 16 грудня 2020 р.), Могилів – Подільським відділенням АТ КБ «Приватбанк» (довідка б/н від 04 січня 2021 р.).

Отримані наукові результати дисертаційної роботи та опубліковані у фахових виданнях статті Казьмір В.А. використовуються в навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при дипломному та курсовому проектуванні, а також при викладанні таких навчальних дисциплін: «Економічний аналіз», «Стратегічне управління», «Регіональна економіка», «Інформаційні системи та технології в менеджменті», «Державне регулювання економіки регіону», «Аграрна політика та земельні відносини» (довідка № 01.1 – 60 – 12 від 11.01.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного дослідження. Наукові положення, результати, висновки і пропозиції, що викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані здобувачем особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних наукових досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на міжнародних і всеукраїнських наукових, науково – практичних та науково-методичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: «Інтеграція вітчизняної системи обліку та звітності до міжнародних стандартів» (м. Вінниця, 2013 р.), Проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством (м. Вінниця, 2014 р.), «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Чернігів, 2017 р.), «Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі» (м. Полтава, 2018 р.), «Сучасний стан розвитку та функціонування підприємств зернопереробної галузі України» (м. Вінниця, 2019 р.), «Від науки до практики» (м. Вінниця, 2019 р.), «Теоретичні та практичні аспекти соціально – економічних наукових досліджень» (м. Київ, 2020 р.), «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки в умовах європейської інтеграції» (м. Одеса, 2020 р.), «Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції» (м. Житомир, 2020 р.), «Стратегічні пріоритети розвитку економічної системи України» (м. Херсон, 2020 р.), «Актуальні питання економіки, фінансів та менеджменту в сучасних умовах» (м. Одеса, 2020 р.), «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку і права» (м. Полтава, 2020 р.), «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення» (м. Дніпро, 2020 р.), «Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку» (м. Миколаїв, 2020 р.), «Сучасні наукові погляди на модернізацію і суспільний розвиток економічної системи» (м. Київ, 2020 р.), «Економіка сьогодні: актуальні питання та інноваційні аспекти» (м. Запоріжжя, 2020 р.), «Обліково – аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці» (м. Ірпінь, 2020 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертації викладено у 25 наукових працях, з яких 2 статті у періодичних міжнародних наукових виданнях інших держав та 7 статей у наукових фахових виданнях України, з них 7 включених до міжнародних наукометричних баз даних та 16 тез наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 273 сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить 36 таблиць, 62 рисунки, 28 формул та 19 додатків на 35 сторінках. Список використаних джерел налічує 213 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичний базис організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна**» – розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, розкрито сутність та підсистеми організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, уточнено критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна.

Ринок зерна формує основу продовольчої безпеки держави та суттєво впливає на рівень життя населення, тому якісні й кількісні показники його стану, тенденції

розвитку мають стратегічне значення для усієї національної економіки, оскільки є вирішальною передумовою досягнення її стабільного зростання. Узагальнення наукових розвідок дозволило визначити складові ринку зерна: суб'єкти ринку (носії ринкових відносин) – покупці, продавці, посередники (сільськогосподарські товаровиробники, переробні підприємства, різноманітні державні, громадські, кооперативні, фінансові установи та організації, об'єднання, інтегровані формування тощо); об'єкти ринку (результати праці) – специфічний товар – зерно; виробнича інфраструктура – агротехнічне, агрохімічне, матеріально-технічне обслуговування, елеваторно-складське господарство для первинної обробки і зберігання; ринкова інфраструктура – сукупність спеціальних структур і установ спрямованих на обіг зерна, забезпечення безперебійного функціонування ринку; допоміжна інфраструктура – сукупність організацій, що сприяють учасникам ринку щодо укладання угод, забезпечують стійкість, гнучкість, стабільність і надійність функціонування ринку.

З'ясовано, що у структурі ринку зерна, доцільно виокремити чотири функціональні сфери: 1) сфера виробництва, яка охоплює сукупність агроформувань, переробних підприємств, елеватори, транспортні організації, фінансово – кредитні, лізингові, страхові компанії, які технологічно, економічно чи фінансово пов'язані між собою; 2) сфера збуту й торгівлі, яка охоплює сукупність аграрних бірж, оптових, роздрібних, експортних торговельних установ; 3) сфера державного регулювання, яка охоплює сукупність нормативно-правових актів, інститутів та державних установ, які з використанням соціально – економічних і адміністративних важелів та методів впливають на функціонування ринку зерна; 4) інформаційно – обслуговуюча сфера, яка охоплює сукупність установ і організацій, які сприяють функціонуванню та розвитку ринку зерна.

Обґрунтовано, що під організаційно-економічним механізмом функціонування ринку зерна слід розуміти складне комплексне системно – структурне утворення цілеспрямоване на регулювання організаційних та економічних дій що зумовлює, синтез державного регулювання зерновиробництва, інноваційних технологій та саморегулювання, за допомогою взаємопов'язаних послідовних елементів і зв'язків, сукупності методів, важелів та інструментів впливу що передбачає встановлення гармонійних інтеграційних, кооперативних партнерських зв'язків між його функціональними модулями й структурними підсистемами та підтримку усіх учасників ринку, з метою сприяння сталому розвитку, який забезпечуватиме покращення якісного стану за рахунок збалансованого використання його внутрішніх резервів за непрогнозованого впливу чинників зовнішнього середовища та сприятиме досягненню бажаних економічних, соціальних, екологічних ефектів, зростанню організаційно – економічного потенціалу та нарощенню конкурентних переваг. Доведено, що ключовими підсистемами організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна є ресурсна, нормативно-правова, функціональна, економічно – фінансова, організаційна, інфраструктурна і інформаційна підсистеми. Врахувавши переваги й недоліки існуючих підходів, умотивовано, що для ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна з врахуванням квалітативності доцільно

використовувати капсульний підхід. Розроблено авторську систему індикаторів ідентифікації організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

У другому розділі «Оцінка організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна» – проведено оцінку сучасного стану та тенденцій розвитку ринку зерна, здійснено діагностику субсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна та ідентифіковано результативність організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Встановлено, що варіативне коливання за останні 20 років посівних площ зернових культур спостерігалось в діапазоні 1,297, валового збору – 3,713, а урожайності – 2,697, що підтверджує високу ризиковість виробництва зерна (рис. 1). Визначено, що у 2015 й 2016 роках макроекономічне та мікроекономічне середовище характеризувалось, як гальмуюче, тобто наявні умови уповільнювали функціонування ринку зерна.

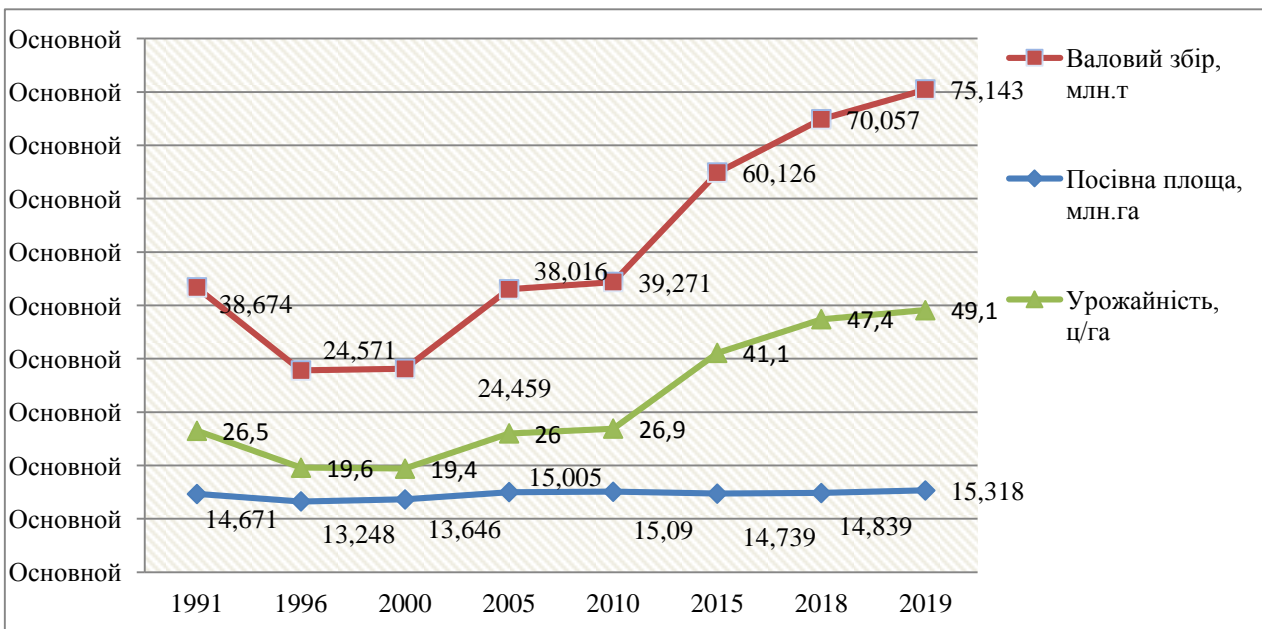

Рис. 1. Динаміка посівних площ, валового збору та урожайності зернових та зернобобових культур у 1991 – 2019 роках

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України

Коливання узагальнюючого інтегрального індексу у розрізі субсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна демонструє, що найширша амплітуда коливання за роками спостерігалась у економічно – фінансовій субсистемі – 25,4, а найвужча у інформаційній субсистемі – 8,7.

З'ясовано, що у 2019 році було перевезено залізничним транспортом 39,8 млн. т зерна, що зрівняно з 2010 роком складає 326 %, або 12,2 млн. т. Практично, забезпеченість сертифікованими зерновими потужностями в Україні становить 52%. Баланс зерна в Україні за попередні десять років представлено у таблиці 1. Виявлено, що найвищі показники за шість років були у індексу адаптивності (від 40,3 у 2015 році, до 57,9 у 2019 році), середні значення мав індекс зрілості (від 32,3 у 2015 році до 54,3 у 2019 році), і найнижчі значення спостерігались у індексу гнучкості (від 28,1 у 2015 році до 45,7 у 2019 році).

Таблиця 1

Баланс зерна в Україні

Маркетинговий період	Виробництво, млн. т	Пропозиція, млн. т	Споживання, млн. т	Реалізація (експорт) млн. т	Закупівля (імпорт) млн. т	Запаси, млн. т
2009/2010	45,616	54,821	26,975	20,965	0,143	7,023
2010/2011	38,930	45,952	27,133	12,336	0,227	6,711
2011/2012	56,412	63,123	29,956	21,827	0,205	11,544
2012/2013	45,879	57,423	26,711	23,204	0,176	7,684
2013/2014	62,899	70,582	27,255	32,600	0,219	10,945
2014/2015	63,653	74,598	26,979	34,850	0,163	12,932
2015/2016	59,941	72,873	24,001	39,635	0,179	9,416
2016/2017	65,529	74,945	23,196	44,669	0,219	7,300
2017/2018	60,827	68,127	22,264	40,071	0,227	6,018
2018/2019	69,033	75,051	21,582	47,907	0,246	5,807

Джерело: FAO-AMIS

Узагальнені розрахунки щодо рівня квалітативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнені розрахунки щодо рівня квалітативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна (з використанням 5 – бальної оцінки)

Ефект	Сфера виробництва	Сфера збуту й торгівлі	Сфера державного регулювання	Інформаційно-обслуговуюча сфера	Комунікаційні взаємодії	Корпоративна культура	Середнє значення
Економічний	3,40	3,85	3,80	4,05	4,00	3,90	3,83
Організаційний	3,84	3,60	4,12	3,88	3,84	3,68	3,83
Логістичний	3,27	3,67	3,93	3,67	3,60	3,53	3,61
Комунікаційний	3,65	3,45	3,50	3,95	3,45	4,05	3,68
Функціональний	3,50	4,00	3,50	3,70	4,10	4,00	3,80
Середнє значення	3,53	3,71	3,77	3,85	3,80	3,83	-

Джерело: сформовано автором на основі проведених досліджень.

У третьому розділі «Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна» – обґрунтовано напрями стратегічного розвитку ринку зерна, розроблено наукові рекомендації щодо модернізації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна та запропоновано методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Обґрунтовано, що стратегічними напрямками розвитку ринку зерна є: забезпечення продовольчої безпеки країни; формування сприятливого нормативно-правового поля; підвищення прозорості ринку зерна; посилення значення державного агента на ринку зерна; розширення експортних каналів реалізації зерна; диверсифікація напрямів використання зерна; розширення фінансових можливостей виробників зерна; покращення інформаційної підтримки функціонування ринку зерна; підвищення ефективності програм державної підтримки; налагодження надійних каналів дистрибуції; сприяння щодо виходу на світові ринки зерна; формування протекціоніського середовища для вітчизняних учасників ринку зерна;

пошук перспективних зовнішніх ринків та розширення міжнародного співробітництва; підвищення технічного оснащення усіх учасників зернового комплексу; диверсифікація напрямів використання зерна (зокрема, нарощення виробництва біоетанолу); оптимізація структури збутових каналів та логістичних ланцюгів зернового ринку; підвищення рівня науково – технічного, інноваційного та інформаційного забезпечення ринку зерна; підтримка ф'ючерсної торгівлі товарними деривативами; гармонізація системи зв'язків усіх учасників ринку.

Доведено доцільність варіативного моделювання для розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна з виокремленням окремих проектів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо. Окрім того, вони визначатимуть логіку бізнес – поведінки, конкурентних переваг та стратегічний напрямок руху на інноваційній основі і тому відіграватимуть роль драйвера розвитку, нарощення конкурентоспроможності ринку. Реалізація розроблених пропозицій щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна забезпечить прогнозованість, стабільність функціонування ринку зерна та дієве його регулювання ринковими методами, забезпечить своєчасну підтримку продовольчої безпеки й підвищення експортної конкурентоспроможності за різних викликів та кон'юнктури світового ринку, нарощування стійких конкурентоспроможних позицій.

Умотивовано, що удосконалення інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна на основі діджиталізації має відбуватися у зрізі гнучкості, якості, спрощення процедур, безпеки, швидкості та операційної ефективності через можливості впровадження інноваційних цифрових технологій у логістичні ланцюги, комунікаційні взаємодії, бізнес – комбінації із застосуванням сучасних ІКТ (рис. 3).

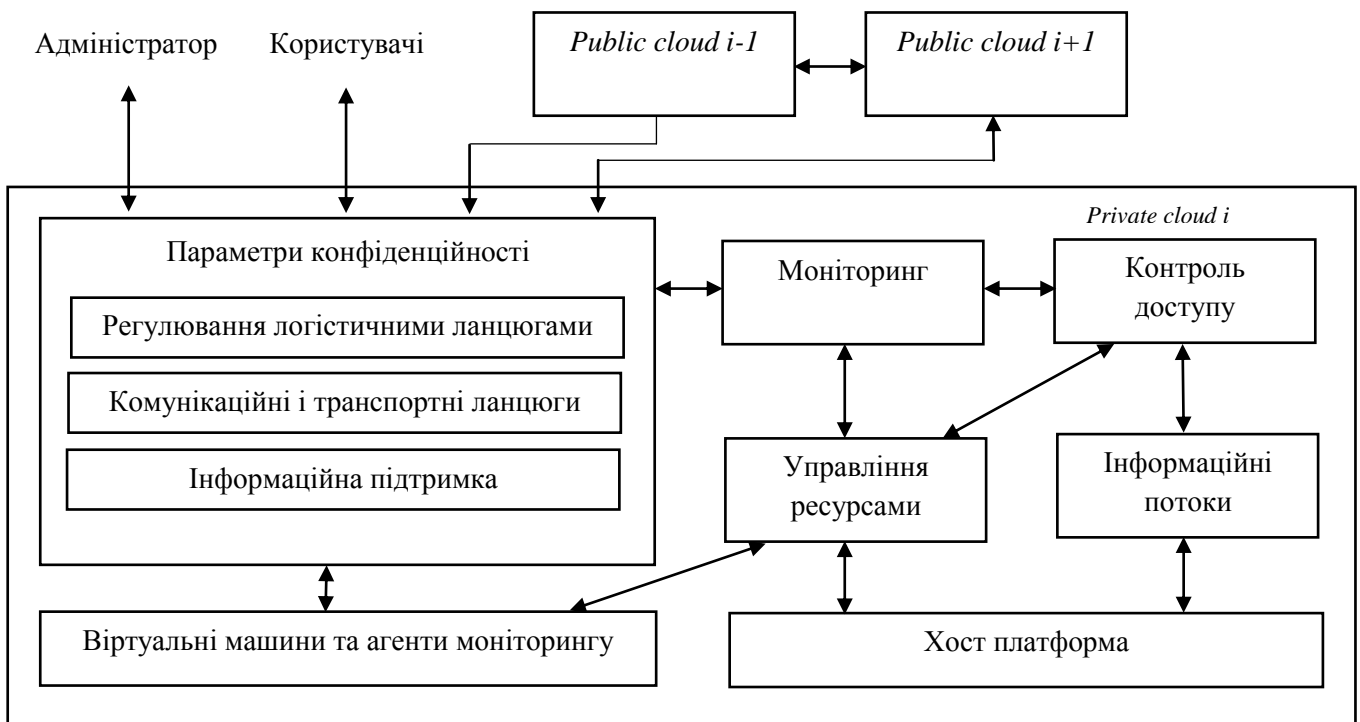

Рис. 2. Узагальнена модель інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна на основі хмарних технологій
Джерело: побудовано автором на основі узагальнення проведених досліджень.

Удосконалено концептуальний базис щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, на основі якого розроблено прогноз коливань індексів виробництва, експортних поставок та прибутковості зернових і зернобобових культур та рівнів адаптивності, зрілості, гнучкості організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна. Розроблено когнітивну карту щодо альтернатив розвитку моделі організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, у вільному просторі нечіткого когнітивного моделювання FuzCogMap.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено розвиток теоретико – методичного базису та обґрунтування науково прикладних рекомендацій щодо удосконалення організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, що сприятиме нарощенню валового виробництва й експортних поставок, підвищенню прибутковості й конкурентоспроможності усіх учасників ринку у стратегічній перспективі. Результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі висновки концептуального, теоретико – методичного та науково-практичного спрямування.

1. Розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, з'ясовано, що, ринок зерна доцільно розглядати, як багатопланову сукупність економічних взаємовідносин і господарських зв'язків, в сфері виробництва, нагромадження, розподілу, зберігання, обміну, транспортування і споживання зерна на основі інтересів реальних і потенційних ринкових суб'єктів та різноманітних умов, інститутів, структур, механізмів, що зумовлюють стан ринку зерна та трансформацію інтересів і дій його учасників. Таке трактування сприяло визначенню сутнісних організаційно – економічних аспектів функціонування ринку зерна, його завдань, функцій, класифікаційних ознак, принципів, складових, структури за чотирма функціональними сферами, конститутивних атрибутів, принципів, процесу функціонування ринку зерна та дало змогу сформувати теоретико – методологічний базис щодо удосконалення організаційно – економічного механізму з урахуванням ключових особливостей й необхідних умов ефективного функціонування ринку зерна.

2. Встановлено, що специфіка прикладного використання організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна пояснює багатогранність позицій щодо його складових, субсистем та структури. Зміст кожної субсистеми та їх кількість залежать від специфіки і масштабів економічної діяльності, рівня впливу держави та зовнішнього середовища, мети, результатів діяльності, а структурно – функціональна композиція має базуватись на проактивності, демократизації, інноваційності, багатоплановості, мережковому підході, розвитку партнерських ланцюгів та інтеграції. Такий підхід до формування організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна дозволяє упорядкувати різноманітні його складові, стандартизувати, структурувати та формалізувати комунікації, коректно врахувати потреби й особливості усіх учасників зернового ринку, ресурсні й часові обмеження та сприятиме протистоянню впливу негативних чинників і оперативному внесенню коректив та більш адекватному реагуванню на зміни конкурентного

середовища, що виступає потужним триггером для якісного формування організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна у логічній послідовності з чітким покрововим гайдом.

3. Врахувавши переваги й недоліки існуючих підходів, на основі капсульного підходу удосконалено ідентифікацію результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна з урахуванням квалітативності, визначено етапи й особливості такої ідентифікації, за результатами якої можна розробляти необхідні коригувальні заходи щодо підвищення результативності, збалансованості й узгодженості дій усіх учасників зернового ринку. Розроблено авторську систему критеріїв та індикаторів ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, яка дозволяє об'єктивно виявити ступінь його адаптивності, зрілості, гнучкості, мобільності та формує аналітичну основу для більш детального врахування усіх коливань і змін та отримання реальної динамічної характеристики результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна у розрізі субсистем, часових періодів, ієрархічних рівнів результативності, виявлення додаткових можливостей, обмежень, загроз та сильних сторін задля розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна.

4. Оцінено сучасний стан та виявлено тенденції розвитку ринку зерна, його значення, цінність та вагомість для національної економіки й продовольчої безпеки країни. Встановлено, що зернові культури займають понад 14 млн. га або 56 % у структурі посівних площ. Валовий збір зернових та зернобобових культур зріс у 2019 році до 75143 тис. тон проти 38674 тис. тон у 1991 році (на 95,8 %), відбулось підвищення урожайності зернових культур (у 2019 році – 49,1 ц/га, проти 26,5 ц/га). Такі показники, дали змогу Україні увійти до лідерів світового зернового ринку (частка України у світовій торгівлі зерном збільшилася з 1 до 10 %). Рентабельність зернових та зернобобових культур спостерігалась від 1,5% до 275,1% (коливання за роками складало 273,6, що підтверджує високу ризиковість виробництва зерна). За даними Державної служби статистики України, середні ціни на зернові та зернобобові культури зросли з 168,4 грн./т (93,56 дол. США /т) у 1996 році до 4315,0 грн./т (156,57 дол. США /т) у 2018 році, причому у 2019 році вони склали – 3867,5 грн./т. (149,90 дол. США /т). З'ясовано, що зерновиробники мають високу залежність від глобалізаційних процесів та лібералізації ринку зерна, коливань світової кон'юнктури, цінових деформацій, стану ринкової інфраструктури, еластичності попиту та пропозиції.

5. Здійснена діагностика субсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна за 2014 – 2019 рр. засвідчила, що при непередбачуваності та латентності прояву економічних деформацій, його субсистеми мають різну зорієнтованість, інтенсивність, потужність, адаптивність та інтервальність, переважно, вони зорієнтовані на забезпечення зростання економічних ефектів. З'ясовано, що сьогодні, логістичні та транспортні зернові канали мають проблеми з первинною переробкою, зберіганням та транспортуванням 40 – 45 млн т. Парк вагонів-зерновозів «Укрзалізниці» знизився до 57,7 тис., що складає 73,7%, або на 20 тис. вагонів-зерновозів менше, ніж приватних. Так, у 2019 році було перевезено залізничним транспортом 39,8 млн. т зерна, що зрівняно з 2010

роком складає 326 %, або 12,2 млн. т. Практично, забезпеченість сертифікованими зерновими потужностями в Україні становить 52%. Отримані аналітичні дані дозволили сформулювати науково-практичні пропозиції щодо шляхів подолання ключових проблем на зерновому ринку.

6. Ідентифіковано результативність організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна. Виявлено, що найвищі показники за шість років були у індексу адаптивності (від 40,3 у 2015 році, до 57,9 у 2019 році), середні значення мав індекс зрілості (від 32,3 у 2015 році до 54,3 у 2019 році), і найнижчі значення спостерігались у індексу гнучкості (від 28,1 у 2015 році до 45,7 у 2019 році). Узагальнені розрахунки щодо рівня квалітативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна переконують, що загалом якість його субсистем знаходиться на прийнятному рівні – у контурі 3,53 – 3,85. В організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна виявлені логістичні та комунікаційні проблеми. Передусім це пояснюється слабкістю формальних взаємодій, надмірною функціональною спеціалізацією окремих елементів механізму та наявністю стійких неформальних впливів на всі його аспекти. Сформований високий потенціал зернового підкомплексу не забезпечує належної результативності для усіх учасників ринку зерна, що пояснюється розбалансованістю між внутрішнім споживанням і експортними поставками, високою ціною фінансових ресурсів, не чіткістю функцій держави. Стабілізаційний та функціональний аспекти організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна окреслюються суперечливими характеристиками – з однієї сторони, складові елементи демонструють прийнятний рівень стабільності, але з іншої – на багато викликів, не має швидкого, адекватного та вчасного реагування.

7. Обґрунтовано напрями стратегічного розвитку ринку зерна, які забезпечать перехід до нової якості організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, що стимулюватиме підвищення адаптивності, зрілості, гнучкості, сприятиме безперервній гармонізації комунікаційних каналів і взаємодій, зміцнить імунітет усіх учасників зернового ринку проти руйнівних збурень, створить передумови для утримання лідерських позицій України щодо виробництва та експорту зерна на світовому ринку. Удосконалено концептуальний базис щодо розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна, на основі якого розроблено прогноз коливань індексів виробництва, експортних поставок та прибутковості зернових і зернобобових культур та рівнів адаптивності, зрілості, гнучкості організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, який засвідчує тенденцію зростання потенціалу зернової галузі за умови подолання інфраструктурних і логістичних проблем та дозволяє обрати оптимальний багатокритеріальний сценарій з врахуванням ієрархічних взаємодій, організувати превентивні заходи за індикаторами результативності, своєчасно адекватно реагувати, що сприятиме більш точному врахуванню запитів та потреб усіх учасників ринку зерна, оптимізації державної підтримки за часовими горизонтами прогнозування та планування й генеруванню нових універсальних якісних характеристик механізму.

8. З'ясовано, що в Україні відсутній результативний організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, який би забезпечував сталість

внутрішніх пропорцій ринку зерна шляхом збалансованості державного регулювання й конкурентних механізмів саморозвитку. Для подолання цієї проблеми, розроблені наукові рекомендації щодо модернізації організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, зокрема умотивовано розбудову структуро – логічної моделі організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна з використанням когнітивно – евентуального підходу, при цьому, перелік інструментів і технологій є індивідуалізованим і детермінованим їх специфікою використання, що дозволяє оперативно реагувати на відхилення, здійснювати перерозподіл ресурсів. Реалізація запропонованої моделі забезпечить дієве регулювання зернового ринку, гарантований збут та зростання експорту зерна на глобальних ринках, що сприятиме балансу економічного, соціального, екологічного ефектів, удосконаленню бізнес – комбінацій та гармонізації взаємодій усіх учасників ринку зерна. Опрацьовані науково – прикладні рекомендації щодо розробки когнітивної карти альтернатив розвитку організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, з використанням нечіткого моделювання FuzCogMap та засобів Fuzzy Logic Toolbox на основі MatLab – простору, яка виступає новим драйвером принципів змін, окреслює вектори трансформації до нової парадигми розвитку за кожним ключовим напрямом і має прикладний характер, що дає змогу усім учасникам зернового ринку якісно покращити свої бізнес-комбінації, поліпшити комунікації з партнерами, диверсифікувати й розширити канали збуту, своєчасно реагувати на дії конкурентів, що забезпечить зростання результативності виробництва зерна, формування раціональної структури експорту, сприятиме підвищенню якісних характеристик зерна й нарощенню конкурентних переваг вітчизняних зерновиробників на світовому ринку.

9. Встановлено, що понад 17 000 населених пунктів (60,7% від загальної кількості) не охоплені оптичними мережами жодного провайдера. 4 млн. українців живуть у селах, де немає фіксованого Інтернету, до нього не підключені 40% шкіл, 92% бібліотек, 37% лікарень. Прослідковується сталий тренд цифрового розриву між сільськими та міськими територіями (від 31 до 16%), між малими та великими містами (від 13 до 4%). Для розв'язання цієї проблеми запропоновано методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна на основі діджиталізації, у зрізі гнучкості, якості, спрощення процедур, безпеки, швидкості та операційної ефективності через можливості впровадження інноваційних цифрових технологій у логістичні ланцюги, комунікаційні взаємодії, бізнес-комбінації із застосуванням сучасних меседжерів, цифрових платформ, GPS – систем, 3 – D друку, хмарних технологій, робототехніки, дронів, блокчейну, супутникових знімків, біосенсорів, елементів штучного інтелекту, Big Data, соціальних мереж, що дозволить: знизити виробничі та ринкові ризики; мінімізувати інформаційні шуми; підвищити врожайність зернових культур; розширити базу інформаційних джерел; підвищити якість планування, прогнозування та стратегій для учасників ринку зерна; запобігти дублюванню функцій різних інституцій; знизити трансакційні витрати; сформувати систему інформаційної прозорості; підвищити оперативність координації взаємодій; оперативно здійснювати моніторинг індикаторів результативності організаційно – економічного механізму; зберігати та обробляти великі інформаційні масиви з

використанням хмарних технологій; забезпечити гнучкість ринкових рішень; проводити постійний моніторинг ситуації на ринку зерна.

Обґрунтованість викладених основних наукових положень та доцільність використання розроблених теоретико – методологічних та методичних підходів щодо удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна підтверджена в практиці ччасників ринку зерна, що засвідчено відповідними актами впровадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав:

1. Правдюк Н.Л., **Казьмір В.А.** Розвиток біоенергетики як пріоритетний напрямок активації зернового ринку України. Європейське співробітництво. № 1(49). 2021. С.81–89. (0,75 друк. арк., особистий внесок – визначено роль та важливість біоенергетики, як пріоритетного напрямку активізації ринку зерна, окреслено її стан та проблеми – 0,35 друк. арк.)

2. **Казьмір В.А.** Удосконалення інформаційної підтримки організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 50 (3). С. 17 – 22. (0,64 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України:

3. **Казьмір В.А.**, Лутковська С.М. Ринок зерна: проблеми, можливості та пріоритетні напрямки розвитку. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. №3. С. 39–50 (друк. арк. 0,68, особистий внесок - розглянуто альтернативні можливості та визначено пріоритетні напрямки зернового ринку України – 0,48 друк. арк.)

4. **Казьмір В.А.** Модернізація структуро-логічної моделі організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна: методологічний вимір. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. №4 (27) С.28–34 (0,8 друк. арк.)

5. **Казьмір В.А.**, Лутковська С.М. Критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. № 5 (84) С.39 – 43 (0,76 друк. арк., особистий внесок - обґрунтовано критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, з'ясовано принципи їх формування та етапи визначення - 0,5 друк. арк.)

6. **Казьмір В.А.** Сценарії стратегічного розвитку ринку зерна. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №4(70). С.20–25 (0,71 друк. арк.)

7. **Казьмір В.А.** Економічна сутність та особливості функціонування ринку зерна. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. №33 С.66 – 70 (0,79 друк. арк.)

8. **Казьмір В.А.** Сутність та субсистеми організаційно–економічного механізму функціонування ринку зерна. *Причорноморські економічні студії*. 2020. №58 С. С.36–41. (0,73 друк. арк.)

9. **Казьмір В.А.** Сучасний стан та тенденції розвитку ринку зерна. *Економіка,*

фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2020. №4. С. 56–66 (0,66 друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій:

10. **Казьмір В.А.** Особливості первинного та кількісно-якісного обліку хлібопродуктів. Інтеграція вітчизняної системи обліку та звітності до міжнародних стандартів: тези доп. за матер. наук. семін. (м. Вінниця, 12 груд. 2013 р.) Вінниця, 2013. С. 34–37. (0,15 друк. арк.)
11. **Казьмір В.А.** Управлінський облік – один із факторів зростання прибутковості підприємства. Проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством: тези доп. IV всеукр. наук. – практик. конф. (м. Вінниця, 17 – 18 квіт. 2014 р.) Вінниця, 2014. С.21–23. (0,14 друк. арк.)
12. **Казьмір В.А.** Пріоритети державного регулювання зернового ринку. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково – практичної конференції «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку». 27 листопада 2017р., м. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 152–153 (0,08 друк. арк.)
13. **Казьмір В.А.** Чорненька Л.Г., Кондрук А.М. Вплив дебіторської заборгованості на фінансовий стан підприємства. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі». 29 вересня 2018р., м. Полтава: ЦФЕНД, 2018. С. 38–39. (друк. арк. 0,1 особистий внесок - розглянуто шляхи зменшення та оптимізації дебіторської заборгованості - 0,03 друк. арк.)
14. **Казьмір В.А.,** Соляр А.П. Сучасний стан розвитку та функціонування підприємств зернопереробної галузі України, технологічні інновації у харчовій промисловості та шляхи їх впровадження. Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції «Від науки до практики», 14–15 березня 2019 р., м. Вінниця: «ТВОРИ», 2019. С.124–126. (друк. арк. 0,14 особистий внесок - виявлено ключові особливості та необхідні умови ефективного функціонування зернопереробної галузі - 0,1 друк. арк.)
15. **Казьмір В.А.** Ринок зерна: загрози та можливості. Тези міжнародної науково – практичної конференції Східноєвропейського центру наукових досліджень. «Теоретичні та практичні аспекти соціально – економічних наукових досліджень», 30 жовтня 2020р., м. Київ: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С.28–29. (0,14 друк. арк.)
16. **Казьмір В.А.** Ринок зерна: пріоритетні напрями стратегічного розвитку. Тези всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки в умовах європейської інтеграції», 31 жовтня 2020р., м. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечнікова, 2020. С. 45–46 (0,18 друк. арк.)
17. **Казьмір В.А.** Сучасний стан та проблеми розвитку ринку зерна в Україні. Тези всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції», 12 листопада 2020р., м. Житомир: «Житомирська політехніка», 2020. С. 197–198 (0,1 друк. арк.)
18. **Казьмір В.А.** Субсистеми організаційно – економічного механізму

функціонування ринку зерна. Тези всеукраїнської науково – практичної інтернет-конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економічної системи України», 12 листопада 2020р., м. Херсон: ХДАУ, 2020. С. 84–86 (0,14 друк. арк.)

19. **Казьмір В.А.** Складові та особливості функціонування ринку зерна. Збірник тез наукових робіт Всеукраїнської науково – практичної конференції «Актуальні питання економіки, фінансів та менеджменту в сучасних умовах», 14 листопада 2020р., м. Одеса: ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР, 2020. С.26–30. (0,14 друк. арк.)

20. **Казьмір В.А.** Етапи формування системи індикаторів ідентифікації результативності організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна. Збірник тез доповідей Міжнародної науково – практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку і права», 16 листопада 2020р., м. Полтава: ЦФЕНД, 2020. С.9–11. (0,15 друк. арк.)

21. **Казьмір В.А.** Принципи та завдання ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. Матеріали Міжнародної науково – практичної конференції «Проблеми розвитку економіки: оцінка та перспективи вирішення», 21 листопада 2020р., м. Дніпро: НО «Перспектива», 2020. С. 25–28. (0,14 друк. арк.)

22. **Казьмір В.А.** Діджиталізація інформаційної підтримки організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна. Матеріали IV Всеукраїнської науково – практичної конференції «Трансформація фінансової системи України: тенденції та перспективи розвитку», 25 – 26 листопада 2020 р., м. Миколаїв: МНАУ, 2020. С.54–55. (0,13 друк.арк.)

23. **Казьмір В.А.** Модернізація структурно – логічної моделі організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна: методологічний вимір. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково – практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених «Сучасні наукові погляди на модернізацію і суспільний розвиток економічної системи», 28 листопада 2020р., м. Київ: Аналітичний центр «Нова Економка», 2020. С. 37–41. (0,2 друк. арк.)

24. **Казьмір В.А.** Стратегічні орієнтири розвитку ринку зерна: сценарний підхід. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти», 28 листопада 2020р., м. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2020. С. 39–41. (0,13 друк. арк.)

25. **Казьмір В.А.** Тенденції та стратегічні напрями розвитку ринку зерна. Матеріали XVI Всеукраїнської науково – практичної інтернет – конференції «Обліково – аналітичні й статистичні методи та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці», 30 листопада – 4 грудня 2020 р., м. Ірпінь. С. 39–41. (0,14 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Казьмір В.А. Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, 2021.

Розглянуто еволюцію наукових поглядів щодо дослідження ринку зерна, розкрито сутність та підсистеми організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, уточнено критерії та індикатори ідентифікації результативності організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Проведено оцінку сучасного стану та тенденцій розвитку ринку зерна, зокрема, встановлено, що зернові культури займають понад 14 млн га або 56 % у структурі посівних площ. Валовий збір зернових та зернобобових культур зріс у 2019 році до 75143 тис. тон проти 38674 тис. тон у 1991 році (на 95,8 %), відбулось підвищення урожайності зернових культур (у 2019 році 49,1 ц/га, проти 26,5 ц/га). Здійснена діагностика підсистем організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна за попередні шість років (2014 - 2019 рр.) засвідчує, що найслабшими були інформаційна та організаційна підсистема, а найсильнішими були: нормативно – правова та інфраструктурна підсистеми. Ідентифіковано результативність організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Обґрунтовано напрями стратегічного розвитку ринку зерна, доведено доцільність варіативного моделювання для розробки пакету сценаріїв стратегічного розвитку ринку зерна з виокремленням окремих проектів, дорожніх карт, капсульних моделей бізнесових процесів тощо. Розроблено наукові рекомендації щодо модернізації організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна та запропоновано методичний інструментарій щодо інформаційної підтримки організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна.

Ключові слова: ринок зерна, організаційно – економічний механізм функціонування ринку зерна, ідентифікація результативності, підсистеми організаційно-економічного механізму функціонування ринку зерна, напрями стратегічного розвитку ринку зерна, модернізація організаційно – економічного механізму функціонування ринку зерна, інформаційна підтримка.

АННОТАЦИЯ

Казьмир В.А. Организационно-экономический механизм функционирования рынка зерна. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Винницкий национальный аграрный университет, Винница, 2021.

Рассмотрена эволюция научных взглядов по исследованию рынка зерна, раскрыта сущность и подсистемы организационно-экономического механизма функционирования рынка зерна, уточнены критерии и индикаторы идентификации результативности организационно – экономического механизма функционирования рынка зерна.

Проведена оценка современного состояния и тенденций развития рынка зерна, в частности, установлено, что зерновые культуры занимают более 14 млн га или 56% в структуре посевных площадей. Валовой сбор зерновых и зернобобовых культур вырос в 2019 году до 75143 тыс. Тонн против 38674 тыс. Тонн в 1991 году (на 95,8%), произошло повышение урожайности зерновых культур (в 2019 году -

49,1 ц / га, на 26 5 ц / га). Осуществлена диагностика подсистем организационно – экономического механизма функционирования рынка зерна за предыдущие шесть лет (2014 - 2019 гг.) Показывает, что самыми слабыми были информационная и организационная подсистемы, а сильнейшими были: нормативно – правовая и инфраструктурная подсистемы. Идентифицирована результативность организационно – экономического механизма функционирования рынка зерна.

Обоснованы направления стратегического развития рынка зерна, доказана целесообразность вариативного моделирования для разработки пакета сценариев стратегического развития рынка зерна с выделением отдельных проектов, дорожных карт, капсульных моделей бизнес процессов и тому подобное. Разработаны научные рекомендации по модернизации организационно – экономического механизма функционирования рынка зерна и предложен методический инструментарий по информационной поддержке организационно-экономического механизма функционирования рынка зерна.

Ключевые слова: рынок зерна, организационно – экономический механизм функционирования рынка зерна, идентификация результативности, подсистемы организационно-экономического механизма функционирования рынка зерна, направления стратегического развития рынка зерна, модернизация организационно-экономического механизма функционирования рынка зерна, информационная поддержка.

ANNOTATION

Kazmir V.A Organizational and economic mechanism of the grain market. - On the rights of the manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Economic Sciences by specialty 08.00.03 - economy and management of a national economy. – Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, 2021.

The evolution of scientific views on the study of the grain market is considered, the essence and subsystems of the organizational and economic mechanism of the grain market are revealed. It is established that the specifics of the applied use of the organizational and economic mechanism of the grain market explains the diversity of positions on its components, subsystems and structure. The content of each subsystem and their number depend on the specifics and scale of economic activity, the level of influence of the state and the environment, purpose, results of activities and so on. Taking into account the advantages and disadvantages of existing approaches, it is motivated that to identify the effectiveness of the organizational and economic mechanism of the grain market, taking into account the qualitative use of the capsule approach. The author's system of indicators of identification of organizational and economic mechanism of grain market functioning is developed, which takes into account: main business processes, organizational interactions, logistic, communication, transport chains and specifics of grain production and includes the following groups of indices: adaptability index; maturity index; flexibility index.

An assessment of the current state and trends of the grain market, in particular, found that cereals occupy more than 14 million hectares or 56% in the structure of sown areas. The gross harvest of cereals and legumes increased in 2019 to 75,143 thousand tons against 38,674 thousand tons in 1991 (by 95.8%), there was an increase in grain yields in

2019 – 49.1 kg / ha, against 26, 5 c / ha). Profitability of cereals and legumes was observed from 1.5% to 275.1% (fluctuations over the years was 273.6). Average prices for cereals and legumes increased from 94.3 UAH / t in 1991 to 3867.5 UAH / ha in 2019, and in 2018 they amounted to 4315.0 UAH / ha. Ukraine's share in world grain trade increased from 1 to 10%.

Diagnosis of subsystems of the organizational and economic mechanism of the grain market for the previous six years (2014 – 2019) shows that the weakest were the information and organizational subsystem, and the strongest were: regulatory and infrastructure subsystems. It was found that today, logistics and transport grain channels have problems with the primary processing, storage and transportation of 40-45 million tons. The fleet of grain cars «Ukrzaliznytsia» decreased to 57.7 thousand, which is 73.7%, or 20 thousand grain wagons less than private. Thus, in 2019, 39.8 million tons of grain were transported by rail, which is 326% or 12.2 million tons compared to 2010. In practice, the provision of certified grain capacity in Ukraine is 52%. The effectiveness of the organizational and economic mechanism of the grain market is identified. It was found that the highest indicators for six years were in the adaptability index (from 40.3 in 2015 to 57.9 in 2019), the average maturity index (from 32.3 in 2015 to 54.3 in 2019), and the lowest values were observed in the flexibility index (from 28.1 in 2015 to 45.7 in 2019).

The directions of strategic development of the grain market are substantiated, the expediency of variable modeling for development of a package of scenarios of strategic development of the grain market with separation of separate projects, road maps, capsule models of business processes, etc. is proved. Scientific recommendations for the modernization of the organizational and economic mechanism of the grain market have been developed. It is expedient to build a structural-logical model of the organizational and economic mechanism of the grain market using a cognitive-eventual approach, which allows to identify the relationship of all subsystems of the organizational and economic mechanism of the grain market, manage events, identify the impact of various factors. the ability to perform decomposition diagnostics and use foresight technologies.

It was found that more than 17,000 settlements (60.7% of the total) are not covered by the optical networks of any provider. 4 million Ukrainians live in villages where there is no fixed Internet, 40% of schools, 92% of libraries, 37% of hospitals are not connected to it. There is a steady trend of digital divide between rural and urban areas (from 31 to 16%), between small and large cities (from 13 to 4%). Improving information support of the organizational and economic mechanism of the grain market on the basis of digitalization should be in terms of flexibility, quality, simplification of procedures, security, speed and operational efficiency through the possibility of introducing innovative digital technologies in logistics chains, communication, business combinations using modern messengers, digital platforms, GPS systems, 3 – D printing, cloud technology, robotics, drones, blockchain, satellite imagery, biosensors, elements of artificial intelligence, Big Data, social networks.

Key words: grain market, organizational and economic mechanism of grain market functioning, identification of efficiency, subsystems of organizational and economic mechanism of grain market functioning, directions of strategic development of grain market, modernization of organizational and economic mechanism of grain market functioning, information support.

Підписано до друку 19.02.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк лазерний
Ум. друк арк. 2,31. Тираж 100 прим.

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі
Вінницького національного аграрного університету
м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, 21008
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5009 від 10.11.2015

Signed for print 19.02.2021. Format x84/16.
Offset paper. Laser printing
Conv. pr. sh.2,31. Circulation 100 copy. Order. 908

Printed in the editorial and publishing department
Vinnytsia National Agrarian University
Vinnytsia, St. Sonychna, 3, 21008
Certificate of entry in the State Register of Publishers,
manufacturers and distributors of publishing products
DK № 5009 from 10.11.2015